

Романи Томаса Гарді в зарубіжному та українському літературознавстві

К. В. Ангеловська

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса
Corresponding author. E-mail: djefik7@ukr.net

Paper received 02.02.19; Accepted for publication 08.02.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2019-191VII57-02>

Анотація. У статті досліджуються проблеми історіографії романної творчості Томаса Гарді в зарубіжному та українському літературознавстві. Простежено соціально-психологічний і стилістичний аспекти романів Томаса Гарді та їх жанрова-стильова парадигма в оцінці літературознавців. З'ясовано також філософські погляди та естетичні принципи англійського письменника кінця XIX – п. XX ст.

Ключові слова: літературно-критичні праці, жанрові, поетика романістики, кандидатські дисертації, психологізація, сюжет.

На сучасному етапі постала проблема дослідження й глибшого переосмислення спільних закономірностей, відмінностей та національних особливостей у розвитку мистецьких явищ і виявлення типів і форм міжнародних літературних відношень. У цьому руслі заслуговує на увагу спадщина класиків світової літератури кінця XIX – п. XX ст., її нове осмислення як у діахронічному, так і синхронічному аспектах, спрямованих на пошуки спільного й відмінного у філософсько-художньому осмисленні загальнолюдських проблем письменниками різних країн. Романи Томаса Гарді є значним і неординарним явищем в англійській літературі вказаного періоду особливо з погляду компаративістських студій. Досліджуючи романи Томаса Гарді в історико-типологічному аспекті, необхідно розглянути історіографію його творчості.

При аналізі історіографії романної творчості Томаса Гарді привертають увагу численні наукові праці. Тут можна навести такі, як Г. Даффін «Thomas Hardy. A study of the Wessex novels, poems and dynasts» (1921), Дж. Брукс «Thomas Hardy: The poetic structure» (1971), Г. Вікенс «Sermons in Stones: The Return to Nature in Tess of the D'Urbervilles» (1988), К. Блейк «Pure Tess: Hardy on Knowing a Woman» (1980), Г. Грімсдич «Character and environment in the novels of T. Hardy» (1962), Л. Бушлопер «Hardy's Tess of the D'Urbervilles» (1994), Р. Капентер «Tess of the d'Urbervilles» (1964), М. Хіронет «A Woman's Story: Tess and the Problem of Voice» (1993), Я. Лотте «Hardy's Authorial Narrative Method in Tess of the D'Urbervilles» (1986), С. Нісімура «Language, Violence, and Irrevocability: Speech Acts in Tess of the d'Urbervilles» (2005), Л. Оріс «Organic Memory: History, Bodies and Texts in Tess of the d'Urbervilles» (1994), Т. Неш «Tess of the d'Urbervilles: The Symbolic Use of Folklore» (1998), Дж. Мустафа «A Good Horror Has Its Place in Art: Hardy's Gothic Strategy in «Tess of the d'Urbervilles» (2005), М. Урнов. «Писатели зарубежных стран. Т. Гарди (1982), М. Урнов «Томас Гарди: очерк творчества» (1969), М. Урнов «На рубеже веков: очерк английской литературы (конец XIX – нач. XX века) (1970), Н. Демурова Томас Гарди, прозаик и поэт // Гарди Т. Избранные произведения: в 3 т. – Т.1. (1989), Т. Кириллова «Английская литература конца XIX – нач. XX века» (1997), Е. Шимица «Функции библейских и мифологических компонентов в художественном мире романов Томаса Харди («Тесс из рода д'Эрбервиллей», «Джуд Незаметный»)» (2010), Т. Похилевич «Структурно-композиционные и языковые средства психологизации в романах Томаса Гарди»

(1984), Н. Серебрякова «Семантико-синтаксические выражения психологизма (на материале языка романов Томаса Гарди)» (2003), А. Величко «Коммуникативно-прагматические особенности цветообозначений в текстовом пространстве романов Томаса Гарди» (2010), А. Крук «Мифопоэтична парадигма концепту долі у творчості Томаса Гарді» (2009) та інші.

Заслуговує на особливу увагу концептуальне монографічне дослідження Г. Даффіна «Thomas Hardy. A study of the Wessex novels, poems and dynasts» (1921), у якому осмислюється мистецтво автора як романіста і поета. У структурі монографії виділяється розділ «Філософія романів», основними параграфами якого є «Іронія долі: погляд Гарді на Бога»; «Людська сутність: погляд Гарді на людину»; «Жінки Гарді: погляд Гарді на жінку»; «Погляд Гарді на суспільство»; «Песимізм: погляд Гарді на життя».

У монографії звучить аргументована думка про те, що більшість романів Т. Гарді побудовані на любовних ситуаціях досить складної природи. Цим пояснюється трагічне світовідчуття письменника, творця трагічних характерів і конфліктів. Крім того, стиль Т. Гарді можна віднести до філософського підтипу. Неозброєним поглядом видно, що песимізм митця проявляється навіть у відображенні навколишнього світу в сірих тонах. «Hardy's style thus satisfies the first demand that all styles are called upon to fill – it perfectly corresponds with and expresses the profoundest intention of the writer... It is prose, pure prose: its movement has nothing in it of passion» [2, с. 156]. («Стиль Гарді відповідає головній умові всіх стилів: він виражає найглибші наміри автора... Це чиста проза, в дії якої немає нічого, крім пристрасті»).

У книзі Дж. Брукса «Thomas Hardy: The poetic structure» (1971) простежується філософська концепція романів письменника та його світоглядні позиції. Автор монографії стверджує думку про те, що Т. Гарді не сформулював ніякої філософської системи і не «заключався» на певних філософських ідеях, його погляд на життя, який суттєвим чином віддзеркалюється в його художніх творах, бере свої витoki в екзистенційній етиці. Критик підкреслював, що «Hardy is an existentialist writer like Camus, Mailer and Dostoevsky» [1, с. 53]. («Гарді – екзистенціаліст, як Камю, Мейлер і Достоевський»). І далі: «Existentialism insists on atheism, agnosticism, realism, humanism and optimism, and includes absurdism, dread, angst, anxiety, nothingness and self-alienation. It is true that these marks are evident in the life and works of Hardy» [1, с. 54]. («Екзистенціалізм

настоював на атеїзмі, агностицизмі, реалізмі, гуманізмі і оптимізмі, а також вбирав у себе абсурдизм, страх, тривогу, неспокій, смерть і самовідчуження. Всі ці риси притаманні працям Гарді»).

Тут наявна певна суперечність у міркуваннях Дж. Брукса. З одного боку, він об'єктивно називає незаперечні ознаки екзистенціалізму, а з другого – неправомірно ототожнює екзистенціалізм А. Камю (одного з теоретиків указаної філософської течії) з окремими елементами екзистенціалізму в поглядах і творчості Т. Гарді. Адже в романних структурах митця рельєфно представлені персонажі типу Тесс чи Енджела, Фенсі чи Діка, Джуда чи С'ю, доля яких врешті-решт визначається їх соціальним статусом, релігійними чи моральними заботами суспільства.

Оригінальним трактуванням образу Енджела Клера відзначається літературознавча праця Г. Вікенс «Sermons in Stones: The Return to Nature in Tess of the D'Urbervilles» (1988). Критик називає Клера «найідеальнішим віруючим» серед своїх братів, який прагне перебудувати релігію, але не відмовляється від неї, залишаючись вірним «старим оцінкам моралі». Іронія і сарказм прозаїка пронизують мову релігійного компромісу пізнього ХІХ століття з метою створення двохголосого способу думки Енджела, який віддає перевагу природі, а не церковній проповіді. «Burdened with culture but unable to free himself of it, Angel repeatedly spotlights many of the same literary texts in the narrator's referential field, quoting especially from Shakespeare's tragedies» [10, с. 187], – стверджує дослідник. («Перевантажений культурою Енджел не здатний звільнитися від неї, він багаторазово висвітлює деякі літературні тексти орієнтованого поля автора, цитуючи трагедії Шекспіра»). Справді, алюзії – це художньо-стилістичний прийом Т. Гарді, що покликаний розгадати закономірний зміст роману «Тесс із роду д'Ербервіллів».

Вчений Г. Гримсдич у літературознавчій розвідці «Character and environment in the novels of T. Hardy» (1962) розглядає проблеми критеріїв художності його романістики як унікального явища в культурному просторі Англії. Критик відзначає особливу функціональність художньої деталі в пейзажах романів письменника. Майстер пейзажу Т. Гарді досить часто використовує метафори й порівняння в текстах своїх романів. Погодні умови і навіть час доби суттєво впливають на емоційний стан персонажів, яких описує автор. Г. Гримсдич стверджує, що митець використовує три аспекти в осмисленні картин природи у своїх романах: а) Т. Гарді, як правило, починає свої історії з дороги, по якій йде прохожий; б) автор починає розділ із параграфу, в якому йдеться про становище в країні і змінах, що відбуваються завдяки погоді та періоду року; в) третя особливість Т. Гарді – це підтекст, місце дії не пасивне, воно є діючою особою в драмі.

Особливості характеру головної героїні та морально-психологічні колізії роману «Тесс із роду д'Ербервіллів» аналізувала К. Блейк у науковій праці «Pure Tess: Hardy on Knowing a Woman» (1980). Прикметно, що з самої назви роману читач знайомиться з героїнею Т. Гарді, як з Тесс із роду д'Ербервіллів і як з «чистою жінкою». Тесс має власне ім'я як справжня особистість, але й одночасно вона узагальнена (за законами художньої правди), як безгрішна.

У Т. Гарді постійно присутній інтерес до розуміння загального по відношенню до окремого і спосіб, завдяки якому можна зрозуміти жінку. Таким чином у романі митець досліджує проблему: що відбувається, коли предмет знання є предметом естетичної відповіді. Він з'ясує, що відбувається в житті і як все це трансформується в романі.

В окремих літературно-критичних працях осмислюються домінуючі жанрово-стильові особливості та характерні зображально-виражальні засоби романів Т. Гарді. Тут доречно назвати статтю Т. Неша «Tess of the d'Urbervilles: The Symbolic Use of Folklore» (1998), в якій досліджуються функції фольклору в структурі роману «Тесс із роду д'Ербервіллів». Критик пропонує свою точку зору: роман пронизаний символічним використанням фольклору. Він зазначає, що Т. Гарді осмислює ритуали, легенди, пісні, заботи, що були властиві уессекській культурі кінця ХІХ ст. Справді, роман починається зі слабого відгомину кельтського ритуалу: танець травневим днем в уессекському селищі Марлот. Тесс, як й інші дівчата, що танцюють на зеленій траві, тримає в руках очищені лозинки верби і букет чистих білих квітів, що слугують символом поклоніння духам дерев. Фольклористи вважали, що ці їх квіти – флокси, споконвічно були складовою друїдського обряду очищення. Тесс, як й інші святкуючі, одягнута в чисту білу сукню. Однак лише в неї яскрава червона стрічка в зачісці, її власний символ вогню. Таким чином, можна говорити про неї, як про жертву, яка обрана для очищення суспільства. Цей мотив, що передбачає приносити жертву духам рослинності, є спільним стрижнем, який пронизує всі фольклорні символи в романі.

В цьому ж аспекті заслуговує на увагу стаття М. Хігонет «A Woman's Story: Tess and the Problem of Voice» (1993), в якій розглядається повістувальний голос Тесс у діалектичному зв'язку його з персонажами чоловічої статі. Тут виникає запитання: чи може повісткування митця чоловічої статі бути придатним для перекладу «мови жінок» у мову «домінуючої групи»? Що означає для оповідача чоловічої статі відобразити жіноче мовчання? Так як мовчання Тесс викликало жваву полеміку, Гарді вирішує надати форму її голосу та історії її життя. На думку критика, вони встановлюють тотожність між родовими кодами, завдяки яким письменник визначає голос Тесс і окреслює її зв'язок з чоловіками. Так як робота митця спрямована на дослідження проблеми голосу Тесс, він перетворює його в алегорію про соціальну відмінність художника і надає можливість знайти новий, більш поетичний голос. І далі: критик стверджує, що «narratology gauges the distance between a narrator and a character's words or thoughts in terms of technical devices, such as free indirect speech» [3, с. 14]. («Наратологія визначає дистанцію між оповідачем і словами головного персонажа або його думками з точки зору технічних прийомів, таких, як вільна непряма мова»).

В поетикальному руслі написана стаття Дж. Мустафи «A Good Horror Has Its Place in Art: Hardy's Gothic Strategy in Tess of the d'Urbervilles» (2005), у якій з'ясовуються готичні елементи в структурі аналізованого роману. Критик стверджує, що безсмертну чарівність Т. Гарді можна визначити як «готичну» – руїни, давні язичні ритуали, цвинтарі, психічні фено-

мени – найбільш інтригуючі й цінні аспекти його життя й мистецтва. Повнолітній Гарді проявляв відвертий інтерес до надприродних сил, смерті, гротеску, що були наявними в його подальших працях. Але не можемо погодитись з подібними твердженнями критика: «Tess of the d'Urbervilles, considering it not as a story with (unnecessary) Gothic elements but rather as a Gothic novel. A tenebrous allegory of death and sexual repression... Hardy's novel rightfully belongs alongside these works as one of a series of dark masterpieces produced in relation to the sexual anxieties» [5, с. 94]. («Тесс із роду д'Ербервіллів» – це не історія з непотрібними готичними елементами, а повністю готичний роман. Ми спостерігаємо похмуру алегорію смерті та інтимної репресії... Роман Гарді законно можна віднести до серії романів «похмурих шедеврів», створених для викриття страхів»).

По-перше, роман Т. Гарді «Тесс із роду д'Ербервіллів» не можна назвати «повністю готичним романом», бо він не відповідає основним ознакам такого типу творам (у 2-й половині XVIII – поч. XIX ст. готичні романи називали «романами страхів», «чорними романами», в яких відображали надприродні й страшні явища). По-друге, критик називає роман Т. Гарді «похмурим шедевром», створеним «для викриття страхів». Подібні дефініції надумані автором, який просто ігнорує роковий вчинок Тесс (вбивство нею Алека), що демонструє врешті-решт соціальний протест.

Об'єктивну оцінку багатогранної творчості Т. Гарді простежуємо в концептуальному літературознавчому дослідженні М. Урнова «Веги традиції в англійській літературі» (1986). На думку критика, правда, поезія і майстерність так взаємозв'язані в романі «Тесс із роду д'Ербервіллів», як ні в жодній з його книг. І ця органічна єдність «робить роман найбільш різноплановим вираженням таланту і світовідчуття письменника» [7, с. 263].

Характеризуючи специфіку системи персонажів, критик підкреслює, що через вчинок письменник розкриває соціальну природу, психологічну визначеність, стан характеру. Не прагнучи скрупульозно досліджувати психологічні деталі, йому вдається доносити суттєві відтінки простих, але сильних почуттів, простежувати фактори зовнішнього впливу на їх долю. Якщо ж виникала потреба розкрити складні переживання, то митець здійснював це через зовнішню пейзажну або побутову деталь.

М. Урнов продовжує досліджувати поетику романістики Т. Гарді у статті «Томас Харді» (1982). Він відносить «Тесс із роду д'Ербервіллів» до циклу «романів характерів і середовища», події в яких розгортаються на південно-західному регіоні Англії. Це той край, який з давнього часу називають Уессекс. Саме з селянською темою йому вдалося зв'язати проблеми національного і народного життя. Його поетика здалася дещо старомодною, на перший погляд, але насправді була новаторською і самобутньою, орієнтованою на класичну традицію і фольклор. В основу його задуму, що знайшов своє вираження в циклі «романів характерів і середовища», був покладений трагічний конфлікт з його послідовним і нестримним розвитком [8, с. 11].

У той же час, переконаний автор статті, у творчості Т. Гарді все сильніше проявлялися риси, що дали підстави О. Горькому назвати його «похмурим». Значна

кількість сторінок романів відзначені надзвичайно суворим колоритом. Вони позначені скорботою, доведеною до стану безвихідності похмурими соціальними і філософськими роздумами, що проявляється в будові сюжету, структурі образів, у метафоричній мові, коли реальна перспектива починає зміщуватися і життя виявляється під владою неминучого фатуму.

Подібні роздуми в поетикальному аспекті знаходять підтвердження і в дослідженні Н. Демурової «Томас Гарді, прозаик и поэт» (1989), у якому охарактеризовано концепцію трагічного митця, що сформувалася під потужним впливом грецьких трагіків. Це простежується на своєрідному трактуванні випадковості в причинному зв'язку подій, яка детермінує кінцеву загибель героїв (Хенчард, Тесс та ін.). Звичайно, у світосприйнятті Т. Гарді грецька трагедія відіграла значну роль. Про це свідчать численні текстові факти його романів. Випадковість і характер для Т. Гарді, – підкреслює дослідниця – це суттєві передумови, що займають важливе місце в долі його персонажів. Але варто пам'ятати, що Т. Гарді був помітною фігурою серед представників критичного реалізму і зосереджував свою увагу на процесах соціальної дійсності. Саме Т. Гарді володів таким трагічним світовідчуттям, яке слугувало своєрідним ключем до розуміння світу. В цьому полягає його велич і неперехідна цінність його романів.

У цілій низці кандидатських дисертацій – Т. Похилевич «Структурно-композиційні та мовні засоби психологізації в романах Томаса Гарді» (1984), Н. Серебрякової «Семантико-синтаксическіє засоби вираження психологізму: на матеріалі мови романів Томаса Гарді» (2003), О. Шиміної «Функції біблейських і міфологічних компонентів в художественному мисленні романів Томаса Харді («Тесс із роду д'Ербервіллів», «Джуд Незаметний»)» (2010), О. Величко «Коммунікативно-прагматическіє особеності цветообозначення в текстовому просторі романів Томаса Гарді» (2010) досліджуються функції біблейських і міфологічних компонентів у художньому світі романів письменника, внутрішній трагізм його світоглядних позицій, специфіка відтворення внутрішньої мови і невластиві прямої мови в психологізації образів, еволюція їх форм у творчості митця та ін.

У дисертації Т. Похилевич стверджує думку про те, що членування зрілих романів Т. Гарді на фази визначається етапами розвитку характерів героїв, діалектикою їхньої душі. Вузловими моментами руху сюжету стають не зовнішні події, а віхи емоційного досвіду, і внутрішній світ героїв постає як найдраматичніший матеріал («Джуд Непомітний», «Тесс із роду д'Ербервіллів»).

Доречні міркування авторки зводяться до того, що в структурі ранніх романів «Під деревом зеленим» і до певної міри «Повернення на батьківщину» переважає зовнішньоподійний конфлікт, а в романах «Тесс із роду д'Ербервіллів» і «Джуд Непомітний» психологізм уже виступає як цілеспрямоване відображення внутрішнього життя при епічній рівновазі між зовнішньоподібним планом і світом почуттів і думок персонажів.

Т. Похилевич відзначає, що на лексичному рівні в портретних описах і авторських характеристиках домінуючим виступає лексико-семантичне поле краси, що включає лексико-семантичні групи слів, об'єднаних

спільністю позначення поняття beauty і синонімічним характером зв'язку між членами цієї групи. Ядро понятійного поля краси створюють слова beauty, beautiful, handsome, hair, pretty, fine, niceness. Семантично близькими до них є слова, що позначають досконалу красу: divine, deity, divinity; близькими до понятійного поля краси є слова splendour, splendid, stateliness, brilliancy, attractive, picturesque, picturesque [6, с. 14].

Асоціативно пов'язані з лексико-семантичним поняттям краси і такі лексичні одиниці, як slender, dainty, elegant, tender, graceful, що характеризують окремі риси зовнішності людини. Межі понятійного поля краси чітко не визначені, так як це поняття стосується не лише зовнішньої сфери, але й інтелектуальної, моральної, соціальної тощо. Якщо розглядати лексико-семантичне поле краси в такому широкому аспекті, то в нього можна включити й такі іменники, як vitality, love, endurance, delicacy, pride, dignity, thoughtfulness, independence, candour; прикметники modest, sensitive, pure, free, simple, та ін. [6, с. 15].

У дисертації Н. Серебрякової «Семантико-синтаксическіе средства выражения психологизма: на материале языка романов Томаса Гарди» досліджуються структурно-семантична специфіка тексту внутрішньої мови і невласне прямої мови, мова авторського повісткування, психологія портретної характеристики героїв, засоби реалізації і функції внутрішньої мови в тексті романів письменника, мова психології пейзажної описовості, контекстуальна детермінованість авторських психологізованих характеристик тощо.

Не викликає заперечень твердження авторки дисертації про те, що Т. Гарді поступово відмовляється від прямих авторських оцінок і характеристик персонажів, віддаючи перевагу художньому пізнанню еволюції характерів героїв через психологічний аналіз: засобами самохарактеристики через дії, думки, що часто переходять у внутрішній монолог. Письменник постійно варіює прийоми психологічного аналізу – від описового, коли автор-оповідач прямо чи непрямо (через портретну, пейзажну або інтер'єрну деталь) фіксує різноманітні психологічні стани героїв, до їх самовираження через внутрішню мову та оцінно-моральне відношення героя до описаних фактів і явищ.

Можна погодитись з тим, що цикл романів Т. Гарді характеризується єдиним хронотопом і загальною мегатемою і свідчить про еволюцію його творчого методу від ідилічного опису патріархальної Англії, представленого колективним героєм, через драматизацію епосу до соціально-психологічного роману, в центрі якого знаходиться людський характер. Психологізм пронизує композицію й архітектоніку твору, визначає вибір засобів і прийомів художнього зображення, іншими словами, конституює індивідуально-авторський семантичний простір тексту.

Самобутнім і оригінальним виглядає дослідження О. Шиміної «Функции библейских и мифологических компонентов в художественном мире романов Томаса Харди («Тесс из рода д'Ербервиллей», «Джуд Незаметный»)», в якому досліджуються функції біблійних і міфологічних компонентів у художньому світі романів, релігійно – філософські погляди письменника, образ Деметри – Персефони в літературі й мистецтві Великобританії другої половини XIX ст., аполлонічні алюзії в романі «Тесс із роду д'Ербервіллів», роль кольору і

світла в романі, образотворче мистецтво у творчій долі митця та ін.

О. Шиміна, розглядаючи компоненти художнього світу літературного твору, досліджує способи функціонування складових у структурі роману. Вона стверджує, що художній світ твору може мати компоненти, що визначаються специфікою художнього світобачення автора, особливостями проблемно-тематичного комплексу, який його хвилює. Ці компоненти детермінують мотивну, лейтмотивну, образну систему і систему символів твору. Об'єднуючись у плани або пласти, вони створюють єдність, підпорядковану певній спільній художній ідеї. У романах Т. Гарді біблійні й міфологічні семантичні «вузли» реалізуються в мотивах, лейтмотивах, образах і символах [9, с. 8].

Роздуми авторки дисертації про аполлонічні алюзії в структурі роману «Тесс із роду д'Ербервіллів» здаються продуманими і завершеними. З сонячним богом Аполлоном співвідноситься образ Енджела. Жовтизна шкіри Клера після повернення з Бразилії підкреслює символічний зв'язок героя з сонцем. Поглянувши на хронологічні межі перебування Енджела в Бразилії, можна помітити, що його відсутність припадає на зимові місяці, а повернення відбувається весною, ближче до літа, цим самим підкреслюється зв'язок героя з Аполлоном, який кожен рік проводив три зимових місяці в Гіпербореї і з'являвся в Дельфах на початку літа [9, с. 19]. Саме міфом про Аполлона зумовлена багатозначність образу Клера.

О. Величко у дисертації «Коммуникативно-прагматические особенности цветообозначений в текстовом пространстве романов Томаса Гарди» досліджує концептуалізацію кольору в художньому світі Т. Гарді-романіста, функціонально-семантичне поле хроматичних кольорів, поглиблений психологічний опис через функціональну ускладненість кольорових позначень тощо.

У процесі дослідження з'ясовано, що кольорова картина світу в романах Т. Гарді наділена значним комунікативно-прагматичним потенціалом: вона багатогранна і семантично ускладнено структурована. Весь текстовий простір забарвлений кольором, все переливається розмаїттям відтінків. Ідіостильове поле кольору представлено в текстовому просторі романів Т. Гарді одинадцятьма семантичними мікрополями: «black» (чорний), «white» (білий), «red» (червоний), «green» (зелений), «grey» (сірий), «yellow» (жовтий), «brown» (коричневий), «blue» (синій/голубий), «pink» (рожевий), «coloured» (різнокольоровий), «violet» (фіолетовий).

Аналізуючи романи Т. Гарді «Тесс із роду д'Ербервіллів» і «Джуд Непомітний», дослідниця стверджує, що динамічний характер кольорової картини світу в них визначається авторською комунікативною стратегією, спрямованою на формування особливих прагматичних умов сприйняття кольору і світла. Вона відзначає, що з поглибленням психологічного опису помітно підвищується функціонально-прагматична значущість кольору, що свідчить про динаміку індивідуально-авторської кольорової картини світу в аспекті її ускладнення, символізації та кольорової концептуалізації.

Деякі літературно-критичні статті А. Крук «Міфопоетична парадигма концепту долі у творчості Т. Гарді»

(2009), «Концепція реалістичного моделювання дійсності у творчості Т. Гарді» (2010), «Компаративний аналіз долі у творчості Т. Гарді» (2011), «Концепт долі у художньому світі Т. Гарді та в українській літературі» (2012), присвячені проблемам міфопоетичної техніки в англійській реалістичній прозі кінця XIX – початку XX ст. (на прикладі роману Т. Гарді «Джуд Непомітний»), специфіці моделювання дійсності у художньому світі Т. Гарді та Панаса Мирного (на прикладі романів «Повернення на батьківщину» та «Хіба ревуть воли, як ясла повні?») та ін.

Аналізуючи роман «Джуд Непомітний», дослідниця цілком справедливо стверджує, що «трагізм Т. Гарді полягає в недосконалості людської природи та оточуючої дійсності, умови якої лише поглиблюють трагічність долі. Автор намагався знайти експлікацію факту трагізму життя у таємничих силах, які нібито стоять над світом та правлять його долею. Не дивлячись на релігійні тлумачення милості духовних сил, письменник розвивав думку, що таємне божество, яке керує долями людей, вороже до них та є переконливим поясненням усіх їхніх нещастя» [4, с. 318].

Заслужують на увагу роздуми А. Крук про те, що аналіз романів Т. Гарді і Панаса Мирного засвідчує деякі особливості англійської літератури, що мали свої аналоги в українському письменстві, які можна пояс-

нити відповідними обставинами в історико-суспільному й мистецькому житті обох країн.

Але не з усіма міркуваннями й твердженнями авторки можна погодитись. Так, наприклад, вона зазначає: «Проте, хоча Т. Гарді і схилився до інтерпретації соціальних явищ у межах морально-етичної проблематики і психологічної мотивації вчинків персонажів, все ж елементи соціально-психологічного аналізу лише зрідка постають у нього сюжетно-розгорнутими чинниками конфлікту» [4, с. 181]. Цілком очевидно, що А. Крук ігнорує соціальні колізії роману: заробітчанство Тесс у багатого Алека, який використовував її у своїх домаганнях, тяжка праця героїні на бурякових плантаціях та врешті-решт протест-вбивство і засудження до страти. Саме такими є домінуючі елементи реалістичного сюжету.

Отже, проаналізовані наукові праці дають можливість сформулювати думку про ідейно-тематичну спрямованість романістики Т. Гарді, динаміку композиційної майстерності митця, поетику його мислення, самосвідомості. Проте його романістика потребує нового прочитання, акцентуючи увагу на загальнолюдських цінностях, оскільки у розглянутих вище наукових працях (звичайно не в усіх) наголошується на ідеологічних пріоритетах автора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Brooks J. R. Thomas Hardy: The poetic Structure / J. R. Brooks. – L. : Evans Brothers, 1971. – 195 p.
2. Duffin H. C. Thomas Hardy. A study of the Wessex novels, poems and dynasts / H. C. Duffin. – London : Cambridge University Press, 1921. – 385 p.
3. Higonnet Margaret R. A Woman's Story: Tess and the Problem of Voice / Margaret R. Higonnet // The Sense of Sex: Feminist Perspectives on Hardy. – Urbana : University of Illinois Press, 1993. – P. 14–31.
4. Крук А. А. Міфопоетична парадигма концепту долі у творчості Томаса Гарді / А. А. Крук // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : [Філологічні науки]. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – Вип. 20. – С. 317–319.
5. Mustafa Jamil. A Good Horror Has Its Place in Art: Hardy's Gothic Strategy in Tess of the d'Urbervilles / Jamil Mustafa // Studies in the Humanities, 2005. – P. 93–115.
6. Похилевич Т. Д. Структурно-композиционные и языковые средства в романах Томаса Гарди : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.03 «Література народів країн зарубіжжя» / Т. Д. Похилевич. – Л., 1984. – 16 с.
7. Урнов М. В. Вехи традиції в англійській літературі / М. В. Урнов. – М. : Худож. лит., 1986. – 382 с.
8. Урнов М. В. Томас Гарді / М. В. Урнов // Писатели зарубежных стран: библиографический указатель. – М. : Книга, 1982. – С. 5–13.
9. Шими́на Е. В. Функции библейских и мифологических компонентов в художественном мире романов Томаса Харди «Тэсс из рода д'Эрбервиллей», «Джуд Незаметный» : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Елена Владимировна Шими́на. – М., 2010. – 25 с.
10. Wickens G. Glen. Sermons in Stones: The Return to Nature in Tess of the D'Urbervilles / G. Glen. Wickens // English Studies in Canada. – 1988. – P. 184–203.

REFERENCES

4. Kruk A.A. Mythopoetical paradigm of the concept of fate in the works of Thomas Hardy/ A.A. Kruk // Scientific papers of Kamenets-Podilskyi National University named after Ivan Ogienko: [Philological Sciences]. – Kamyanets-Podilsky: Axio-ma, 2009. – Vol. 20. – P. 317–319.
6. Pohilevich T. D. Structural compositional and linguistic means in the novels of Thomas Hardy: abstract of the dissertation for the degree of the candidate of philological sciences: speciality 10.01.03 «Literature of the peoples of foreign countries» / T. D. Pohilevich. – L., 1984. – 16 p.
7. Urnov M.V. Milestones of the tradition in English literature / M.V. Urnov. – M.: Art. lit., 1986. – 382 p.
8. Urnov M.V. Tomas Hardy / M.V. Urnov // Writers of foreign countries: bibliography. – M.: Book, 1982. – P. 5–13.
9. Shimina E.V. Functions of biblical and mythological components in the artistic world of the novels of Thomas Hardy "Tess of the D'Urbervilles", "Jude the Invisible": abstract of the dissertation for the degree of the candidate of philological sciences/ Elena Vladimirovna Shimina. – M., 2010. – 25 p.

The novels of Thomas Hardy in foreign and Ukrainian literary criticism

K. V. Angelovska

Abstract. The article examines the problems of the historiography of the novel works of Thomas Hardy in foreign and Ukrainian literary criticism. The social-psychological and stylistic aspects of the novels of Thomas Hardy and their genre-stylistic paradigm in the evaluation of literary critics are observed. The philosophical views and aesthetic principles of the English writer of the late XIX – b. XX century were also found out.

Keywords: literary-critical works, genre-forming, poetics of romance, candidate dissertations, psychologization, plot.